

Úvod

Ne, Foucault nebyl strukturalistický myslitel, ne, on ani nepatřil k určitému „myšlení 1968“; navíc nebyl ani relativista, historicista a ani ve všem nespatořoval ideologii. Vzácná věc v tom století; byl, dle vlastního přiznání, *skeptický* myslitel,¹ věřil jen pravdě faktů, nesčtelných historických faktů, jež zaplňují všechny stránky jeho knih, a nikdy nevěřil pravdě obecných idejí. Nepřipouštěl totiž žádnou zakládající transcendenci. Přesto nebyl nihilista: konstatoval existenci lidské svobody (toto slovo lze číst v jeho textech) a nemyslel si, že i když povýšena na „odkouzlenou“ doktrínu, ztráta všeho metafyzického nebo náboženského založení by kdy odradila naši svobodu chovat přesvědčení, naděje, pohoršení, revolty (on sám byl toho přece příkladem, bojoval svým způsobem, totiž jako intelektuál nového typu; v politice byl *reformátorem*); považoval ale za falešné a zbytečné hloubat o vlastních zápasech, zobecňovat, učeně promlouvat o tom, co

¹ Rajchman, J., *Michel Foucault: la liberté de savoir*, PUF, Paříž 1987, s. 8: „Foucault je největší skeptik naší epochy. Pochybuje o našich dogmatech a o našich filosofických antropologiích, je myslitelem rozptylu a singularnosti.“

ho pohoršovalo. „Nepoužívejte myšlení k tomu, abyste dodali politické praxi nějakou pravdivostní hodnotu,“ napsal.²

Nebyl nepřítelem člověka a lidského subjektu – jak se věřilo; pouze usuzoval, že tento subjekt nemůže stáhnout z nebes nějakou absolutní pravdu ani suverénně působit na nebi pravd; že se může jen obracet proti pravdám a skutečnostem své doby nebo z nich vytvářet něco nového. Jako Montaigne a v protikladu vůči Heideggerovi³ soudil, že „vůbec nekomunikujeme s Bytím“.⁴ Jeho skepticismus ho ovšem nevedl k výkřiku „Ach, vše je pochybné!“ Chcete-li, pak tento údajný osmašedesátník byl empirikem a filosofem porozumění v protikladu vůči nějakému ambicióznímu Rozumu. Dospěl, aniž by o tom příliš mluvil, k jistému obecnému pojetí lidského údělu, jeho svobody, jež jedná, a k jeho konečnosti; foucaultovství je popravdě empirickou antropologií, jež je koherentní a jež je originální tím, že se zakládá na historické kritice.

Přejdeme nyní k detailům, ale nejprve řekněme ku prospěchu jasnosti, jaké budou naše dva principy. *Primo*, vrcholnou sázkou lidské historie, dokonce za mocí, za ekonomikou atd., je pravda: který ekonomický režim by pomyslel na to, aby přiznal, že je falešný? Tento problém pravdy v dějinách nemá nic, absolutně nic společného s pochybováním třeba o Dreyfusově nevině nebo o realitě plynových komor. *Secundo*, samo historické poznání, chce-li dotáhnout až do konce své analýzy nějaké dané epochy, musí přesáhnout pouhé poznání společnosti nebo mentality k obecným pravdám, v nichž byli duchové oné epochy nevědomky uzavřeni jako rybky v nějaké nádobě.

² Foucault, M., *Dits et écrits*, eds. D. Defert a F. Ewald, Gallimard, Paris 1994, 4 sv., s. 135 (napříště uváděno jako *DE*).

³ Foucault řekl, kolik pro něho Heidegger znamenal, a připomenul svou četbu Heideggera v *DE*, IV, s. 703; dle mého skromného mínění však z Heideggera téměř nic nečetl krom *Vom Wesen der Wahrheit* (česky: *O pravdě a bytí*) a velké knihy o Nietzsche, která byla pro něho důležitá, protože paradoxně z něho učinila nietzscheovce, a nikoli heideggeriána.

⁴ *Apologie Raimunda ze Sabundy*, in: Montaigne, M. de, *Eseje*, přel. V. Černý (1966), ERM, Praha 1995, s. 188.

Pokud se skeptika týče, je to dvojí bytost. Pokud přemýšlí, drží se vně nádoby a pozoruje rybičky, které se v ní točí dokola. On ovšem rovněž potřebuje žít, nachází se tedy také jako rybka uvnitř nádoby, aby se rozhodoval o tom, kterému kandidátovi dá svůj hlas v příštích volbách (aniž by svému rozhodnutí připisoval pravdivostní hodnotu). Skeptik je jak pozorovatelem, jenž se nachází vně nádoby, kterou popírá, tak je jednou z červených rybiček. Je to zdvojení, na němž není nic tragického.

V daném případě se pozorovatel, jenž je hrdinou této práce, jmenoval Michel Foucault, ta útlá, elegantní a břitká osobnost, kterou nic a nikdo nepřinutil couvnout a jejíž intelektuální šermířství vládlo perem, jako by to byla šavle. Právě proto bych býval mohl nazvat knihu, která je před vámi, *Samuraj a červená rybka*.